
ПРОГЛАД

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 1, 2018 (год. XXVII), ISSN 2367-8585

РЕЦЕНЗИИ

ЗА СЕБЕ СИ ОТВЪД СТЕРЕОТИПИТЕ ABOUT ONESELF, BEYOND THE STEREOTYPES

Владимир Пенчев, Българските общности в Средна Европа (Формиране, битуване, идентичности). София: Парадигма, 2017

Тази книга представя резултатите от дългогодишно изследване на един от най-добрите български антрополози, познавачи на българските общности зад граница. Владимир Пенчев е учен, разпознаваем в професионалните среди – наред с приносите си в множество тематични полета и чрез задълбочената и последователна работа върху историята, проблемите, спецификите и отношенията между българите, които живеят извън страната.

Всяка от трите глави в изложението представлява самостоятелен компендиум от тематични единства, изясняващи изследвания проблем от различен ъгъл. Основният фокус е върху ключовите механизми за запазване на идентичността на българите, живеещи в страни от Средна Европа. Въпросът е изключително сложен предвид динамиката на промените и многообразието на процесите, което поставя пред изследването редица предизвикателства. Сред най-големите е изборът на методологически инструментариум, който адекватно да отрази научната хипотеза, без това да доведе до обобщения, пренебрегващи особеностите на отделните човешки групи. Поради тази причина нейното логическо аргументиране се осъществява на няколко равнища чрез непрекъснато засрещане на теоретични постановки с резултатите от множество теренни проучвания, разкриващи съществуващите реалности. Обединяването на методи за качествен и количествен анализ, използвани в различни полета на хуманитарното и социалното познание, изгражда текста като интердисциплинарно единство от добросъвестни наблюдения и научно проверими изводи. Приносно в работата е и внимателното, детайлно историческо описание на българските общности, довело до топографското им картографиране върху картата на Централна Европа.

Всичко това се отразява и върху логическата кохезия на изложението. Конфронтативното обсъждане на няколко гледни точки към един и същ проблем позволява дълбинното навлизане в него и детайлното му изясняване. Първото ниво на анализа е теоретично, при което авторът за пореден път доказва високата си подготвеност за работа със съвременни, доказали своята научна приложимост теоретични постановки. Нещо повече, съдейки по различни негови публикации от 90-те години на XX в. насам, може да се каже, че доц. Пенчев е един от учените със свой принос в развитието на етнологията и културната антропология, ориентирани към изследвания на задграничните български общности.

Второто ниво на анализа е въз основа на материали от терена. Именно тяхното отчитане е сред най-значимите достойнства на труда, доколкото са положени в основата на едно плътно описание на наличните културни реалности, представено през гласовете на хората. Тази непрекъсната смяна на фокуса от теория към полеви материал и обратно създава аргументативния дискурс на изследването, запазвайки напрежението от непрекъснатото търсене на интерпретативен ключ към проучвания проблем. И още – навсякъде в текста личната гледна точка на автора е ясно разпознаваема, проектирана е неговата оценка, чувства се емпатията към хората, с които разговаря.

Наред с пресичането на терен и теория единството в изложението се базира и върху още едно значимо съпоставяне. В същността му е опитът да се проучи в дълбочина функционирането на

културата, при което важно място е отделено на институционалното упражняване на различни политики, свързани със съхраняването на културната идентичност на българските общности зад граница. Тази част от работата се позовава на мащабно изследване с ръководител Владимир Пенчев. Това обосновава друг един ключов принос на проучването – разкриването на мястото и ролята на отделните политики за формиране и запазване на груповата идентичност в чужда етнична и религиозна среда. Изследването не само разгръща проблема за ролята на институциите в областта на културата, но се опитва и да представи в критическа перспектива институционалната организация на политиките за охраняване на груповата принадлежност на пространствено отдалечени групи в културно различна среда. Критическата перспектива, в която се дискутира въпросът, дава възможност да се изведат заключения, които биха имали и реално практическо приложение. В научен план самите политики са контекстуализирани в единство, чийто втори аспект се поражда от непрекъснатото напрежение в резултат на все по-задълбочаващата се индивидуализация на културата, както и динамиката в отношенията между отделните общности. Аргументативната си легитимност анализът черпи от непрекъснатата съпоставка между колективно и индивидуално, мотивациите на които се полагат в плана на историята и съвременното състояние на общностите зад граница.

Проблемите на интеграцията, представите за Другия и за себе си, създавани от контактуващите помежду си групи, са сред опитите за разкриване на особеностите на межкултурната комуникация, която определя спецификата на културния код на българските общности зад граница. Без да се подвеждат под общ примордиалистски знаменател, основан на някакви „твърди“ и „извечни“ културно обусловени маркери, ясно са представени тези общностни специфики, политиките на интегритет, на културна адхезия и дори асимилационните такива. Биографичното конструиране на отделните общностни единства, което представя културата като променлива величина, придава допълнителен колорит и важна допълнителна аргументация на изводите. Но биографичните наративи не конструират един безграничен етнографски конструкт, а изграждат допълнително ниво на анализа, което предпазва автора от риска да налага културологични свръхинтерпретации върху процесите и явленията.

По отношение на рецепцията книгата има широко профилна перспектива. Тя е насочена както към тесен кръг специалисти, чието вниманието ще бъде привлечено от теоретичните приноси и богатия теренен материал, така и към студенти, в чието обучение влизат дисциплини, свързани с културните реалности в страните от Средна Европа. Освен за развитието на науката и обучението работата би имала и пряк практически принос. Изводите, направени в нея, успешно биха могли да се впишат в методологическото подпомагане на дейността на държавните институции, занимаващи се с проблемите на българските общности зад граница и формирането на адекватни и съобразени със съвременните реалности политики.

Николай Папучиев¹

Николай Папучиев (Nikolay Papuchiev) – дн, доцент в катедра „Българска литература“ във Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, Papuchiev@slav.uni-sofia.bg